

Opetus- ja kulttuuriministeriö
kirjaamo@miniedu.fi

Lausuntopyyntö OKM/32/040/2015, 24.3.2017

Viite: OKM022:00/2015

Asia: Ehdotus museopoliittiseksi ohjelmaksi

TEKNIIKAN MUSEON SÄÄTIÖN LAUSUNTO EHDOTUKSESTA MUSEOPOLIITISEKSI OHJELMAKSI

Ehdotuksessa museopoliittiseksi ohjelmaksi linjataan museoalan keskeiset menestystekijät vuoteen 2030 visiona, että Suomessa on Euroopan ajankohtaisimmat museot ja innokkaimmat asiakkaat. Ohjelmassa on nostettu esiin kuusi kehittämiskokonaisuutta, joille on määritelty tavoitetilat ja toimenpide-ehdotukset vastuutahoineen.

Ehdotuksessa esitetään valtakunnallisen ja alueellisen museotoiminnan vastuiden, rakenteiden ja rahoituksen uudistamista. Ohjelmassa museoiden roolia korostetaan asiantuntijoina, kumppaneina ja mahdollistajina. Museot nähdään palveluiden tuottajina ja tärkeinä alueidensa veto- ja elinvoimaisuuden kehittäjinä.

Lausunnonantajia on pyydetty arvioimaan museopoliittisen ohjelman toimivuutta kokonaisuutena sekä nostamaan esiin huomiota oman toimialan ja tehtävän näkökulmasta. Olemme jakaneet lausuntomme neljään osaan: 1) Arvio ohjelman toimivuudesta kokonaisuutena, 2) Arviot kehittämiskokonaisuuksien sisällöistä, 3) Huomiota museolain uudistuksesta ja 4) Huomiota tekniikan alan ja teollisuuden museotoiminnan näkökulmasta

1) Arvio ohjelman toimivuudesta kokonaisuutena

Museopoliittinen ohjelma on konkreettinen esitys museoalan kehitystarpeista. Siinä on erinomaisella tavalla analysoitu museoiden nykytilaa, toimintaympäristön muutosta ja tulevaisuuden näkymiä. Ohjelmassa esitetään kehittämistavoitteita ja tehdään ehdotuksia toimenpiteiksi tavoitteiden saavuttamiseksi sekä esitetään, kenen vastuulla toimenpiteiden suorittaminen on - opetus- ja kulttuuriministeriön, Museoviraston, Suomen museoliiton, museoiden ja museoiden ylläpitäjien tai muiden museoalaan läheisesti liittyvien tahojen vastuulla. Ohjelmassa tunnistetaan museoiden roolin muuttuminen tallentajista ja säilyttäjästä asiantuntijoiksi, kumppaneiksi ja mahdollistajiksi ja huomioidaan yhteiskunnassa tapahtuneita muutoksia.

Kiitettävää ohjelmassa on se, että siinä otetaan kantaa myös museoiden toiminnan rahoitukseen. Muuttuva toimintaympäristö -kappaleen lopussa oleva toteamus ”Museoiden talous perustuu julkiseen rahoitukseen nyt ja tulevaisuudessa. Lisääntyvät tehtävät ja asiakkaiden tarpeiden täyttäminen edellyttävät toiminnan rahoituspohjan laajentamista sekä julkisen että yksityisen rahoituksen myötä” toiminee ohjeistuksena kaikille museotoimintaa harjoittaville tahoille.

Visio vuodelle 2030 on hyvin kunnianhimoinen - Suomessa on Euroopan ajankohtaisimmat museot ja innostuneimmat asiakkaat - mutta tavoitteethan pitää asettaa korkealle, jotta kehitystä tapahtuu. Se, miten tavoitteen saavuttamista mahdollisesti mitataan, ei esityksestä selviä.

Museoalalle laaditut arvot ilmentävät mielestämme hyvin viime vuosina käynnistynyttä muutoskehitystä museoiden toiminnassa sekä museotyöltä ja museoiden tuottamilta palveluilta edellytettyä monitahoisuutta.

Jonkin verran kritisoimme asioiden esitysjärjestystä ehdotuksessa. Alaa eniten lähivuosina mullistava museokentän rakenteellinen uudistus alueellisiksi ja valtakunnallisiksi vastuumuseoiksi esitetään vasta ohjelman loppupuolella, vaikka ehdotuksessa aiemmin esitetyt kehittämiskohteet ovat eräällä tavalla jopa alisteisia rakenneuudistukselle. Myös rakenneuudistukseen läheisesti liittyvän rahoitusjärjestelmän uudistamisen esittelisimme ehdotuksessa sen alkupuolella heti rakenneuudistuksen jälkeen, emme ehdotuksen viimeisenä kehittämiskohteenä.

2) Arviot kehittämiskokonaisuuksien sisällöistä

1) Kehittämiskokonaisuus: Tavoitteena kohtaamiset ja kumppanuudet

Tavoitteena on kehittää museoita aktiivisiksi toimijoiksi ja osallistuviksi keskustelijoiksi, jotka ovat aidossa vuorovaikutuksessa ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Museot edistävät kestävästä kehitystä, moninaisuutta ja yhteisöllisyyttä. Museoita kannustetaan toimintansa parempaan profilointiin.

Ehdotetut toimenpiteet edistävät museoiden, niiden sidosryhmien ja asiakkaiden kohtaamisia sekä kannustavat museoita palveluiden, mukaan lukien näyttelytoiminta, kehittämiseen sekä kumppanuuksiin ja verkottuneeseen toimintaan. Osa ehdotetuista toimenpiteistä toteutuu jo monissa Suomen museoissa.

Haluamme lausunnossamme kiinnittää huomiota siihen, että myös julkisen rahoituksen kanavien on tuettava pitkäjänteistä verkostoyhteistyötä ja kumppanuuksien kehittämistä. Nykyinen rahoitusjärjestelmä näkee verkottuneet toimijat, kuten TAKO-yhteistyö ja Trafiikkimuseot ry, lähinnä hankkeina eikä vakiintuneena toimintana, joka parhaimmillaan hyödyttää paitsi verkostomuseoita myös koko museoalan kehitystä.

Vapaaehtoistoiminnan kehittäminen on nostettu yhdeksi toimenpide-ehdotukseksi. Haluamme korostaa sitä, että museotoimintaa ei voi rakentaa vapaaehtoistyön varaan, vaan museoille on varmistettava riittävästi resursseja toteuttaa työtään ammatillisesti. Vapaaehtoiset voivat täydentää museoissa tehtävää työtä, mutta he eivät voi korvata museoammatillista henkilökuntaa. Vapaaehtoistyö on nähtävä osallisuuden ja yhteisöllisyyden edistämisenä ei ilmaisena työpanoksena.

2) Kehittämiskokonaisuus: Osaava ja oppiva museoala

Museoissa tehtävä työ muuttuu ja monipuolistuu. Museoammattilaisten erilaiset koulutustaustat tukevat toisiaan ja mahdollistavat laadukkaat palvelut. Museot yhdistävät erilaista osaamista ja toimivat asiantuntijayhteisöinä. Museotyö kansainvälistyy.

Tärkeää on, että moniammatillisen osaamisen tarve tunnustetaan museoissa. Toimintaympäristön ja rahoitusrakenteiden muutoksien tuoma paine edellyttää perinteisten museoammattien ulkopuolisen osaamisen tarpeen tunnustamista. Osaaminen ei laajene pelkän täydennyskoulutuksen kautta, vaan museoihin on rekrytoitava myös alan ulkopuolista osaamista.

Valtionosuusrahoituksen edellyttämää museoammattillisten henkilötyövuosien käsitettä on laajennettava. Museon yleisöpalveluissa, viestinnässä tai varainhankinnan parissa työskentelevät henkilöt ovat mitä suurimmassa määrin museoammattillisia, sillä heidän on sisäistettävä museotoiminnan ydin pystyäkseen välittämään viestiä museon palveluista erilaisille kohderyhmille. Museoammattillisuus on muutakin kuin kokoelma- ja tutkimustyötä. Toimenpide-ehdotuksissa tämä ei tule mielestämme riittävässä määrin ilmi, vaikka asiaa kehittämiskohteiden avaamisen yhteydessä käsitelläänkin.

Toimenpide-ehdotuksista on myös jäänyt pois niiden keinojen esiintuominen, joilla museoalan alhaista palkkatasoa pyritään nostamaan. Jotta museoiden osaaminen laajenee perinteisten museoammattillisen osaamisen ulkopuolelle, pitää palkkatason olla sellainen, että se houkuttelee myös muuta ammatillista osaamista museoihin.

3) Kehittämiskokonaisuus: Museoiden kokoelmat esille ja käyttöön

Tavoitteena on edistää kokoelmayhteistyötä ja tuoda museoiden kokoelmia ja aineistoja avoimemmin saavutettaviksi. Museoiden on pysyttävä mukana yhteiskunnan digitaalisessa kehityksessä. Museoita kannustetaan suunnitelmalliseen ja vastuulliseen kokoelmien kartuttamiseen ja hoitoon sekä osallistamaan yhteisönsä kulttuuriperinnön tallentamiseen, esittämiseen ja vaalimiseen. Kokoelmien säilyttämistä ja säilymistä on pyrittävä parantamaan varmistamalla asianmukaiset säilytystilat.

TAKO-toiminnan vakiinnuttaminen myös pitkäjänteisen ja riittävän rahoituksen näkökulmasta on kokoelmien esilletuomisen ja käytön kannalta ratkaisevassa roolissa. TAKO-toiminnan kautta ja sen yhteydessä kehitettyjen/kehitettävien toimintamallien/hyvien käytäntöjen pohjalta edistetään niin kokoelmien liikkuvuutta kuin alan toimijoiden aitoa yhteistyötä.

Keskitettyjen kokoelma- ja konservointitilojen käyttöönotto on korkealle asetettu tavoite. Monille museoille kynnyskysymys on ko. tilojen korkeat vuokra- ja käyttökustannukset. Myös kokoelmien siirtoihin nykyisistä säilytystiloista mahdollisiin uusiin tiloihin tarvitaan erityisrahoitusta erityisesti niissä museoissa, joiden tallennusvastuulle kuuluvat suuret koneet ja laitteet.

4) Kehittämiskokonaisuus: Digitaalisuus mahdollisuuksien avaajana

Digitaalisuus tukee museon toimintoja ja monikanavainen palvelutarjonta tuottaa museoille lisäarvoa. Digitaalisuus lisää osallistumisen mahdollisuuksia ja osallisuutta.

Ehdotuksessa on ansiokkaasti nostettu esiin digitaalisuuden osalta asiantuntijuus museoiden palvelujen kehittämisen pohjana. Tämän pitäisi koskea kaikkia

museopalveluita, ei ainoastaan digitaalisia palveluita. Kehittämiskohteena on myös hyvällä tavalla nostettu esiin digitaalisuuden mukanaan tuoma uudenlaisen osaamisen tarve museoissa. Museoiden digitaalinen loikka ei keskity ainoastaan kokoelma- tai näyttelytoimintoihin, vaan se on oleellinen osa myös museoiden yleisöpalveluja, viestintää ja sisältöjen tuotteistamista.

Toimenpide-ehdotuksissa kannustetaan museoita suunnitelmalliseen digitointiin. Tämä on usein kokoelmatyön viimeinen ja helpoin vaihe. On huomioitava, että ennen digitointia tarvitaan usein runsaasti aikaa vievää ja erillisrahoitusta vaativaa asiantuntijatyötä ns. omien kokoelmien haltuunottovaiheessa, koska museoiden kokoelmia on saatettu vuosia kartuttaa ei-ammattillisesti periaatteena korvata laatu määrällä.

Digitaalisten aineistojen pitkäaikaissäilytykseen pitää löytää museoiden kannalta kustannustehokkaita ratkaisuja. Aineistojen käytön helpottamiseksi on tekijänoikeus- ja henkilötietolait saatettava vastaamaan tämän päivän tarpeita.

5) Kehittämiskokonaisuus: Uudistuva, vahva ja vaikuttava museokenttä

Tavoitteena on Euroopan tasolla edelläkävijyyttä osoittava museotoiminta, joka perustuu museoiden profiloitumiseen ja yhteistyöhön. Museoiden vastuualueet, tavoitteet ja tehtävät ohjaavat julkisen rahoituksen kohdentumista.

1. Kehittämiskohde: Kokonaiskuva suomalaisesta museokentästä

Hyvää ehdotuksessa on se, että tunnistetaan museoiden profiloitumisen ja yhteistyön tarve ja niihin jopa kannustetaan. Korostamme sitä, että jäykät rahoitusmallit eivät saa olla esteenä museokentän uudistumiselle kohti suurempia ja vahvempia toimintayksiköitä tai -verkostoja. Uudistumiseen tähtäävä rahoitus ei saa vähentää museoiden julkista rahoitusta.

Kunnianhimoinen tavoite on museoiden ylläpitäjien ja taustayhteisöjen vahvempi sitoutuminen museotyöhön aikana, jolloin monet yksityiset museot joutuvat lopettamaan toimintansa ylläpitäjien todettua, että museotoiminta ei ole niiden ydintoimintaa eikä edistä niiden omien, tulevaisuuteen tähtäävien tavoitteiden saavuttamista. Selkeämmän profiloitumisen kautta voitaneen vahvistaa ylläpitäjien sitoutumista museon toimintaan sekä lisätä ylläpitäjien ymmärrystä siitä, että parempi tulevaisuus rakentuu menneisyyden ymmärtämiselle.

Museoiden on myös opittava tuotteistamaan palveluitaan ylläpitäjien toiveiden mukaisiksi niiltä saatavan rahoituksen varmistamiseksi. Vahvempi ylläpitäjien sitoutuminen merkitsee tänä päivänä usein selkeästi ylläpitäjien toiveiden mukaisten projektien toteuttamista ja sitä kautta saatavaa lisärahoitusta. Ylläpitäjät antavat enää harvemmin yleisavustusta eli ns. ”vapaata valtakirjaa” museoille, vaan ne edellyttävät, että museot puhuvat ylläpitäjiensä äänellä ja toteuttavat niille tärkeitä hankkeita.

Toiveemme on, että uusi museopoliittinen ohjelma vahvistaa myös museoiden ylläpitäjien roolia ja kiinnostusta museonsa toimintaan, sillä tänä päivänä museon ja sen ylläpitäjien yhteys saattaa usein olla aika löyhä ja toimia käytännössä vain hallinnon tasolla. Museopoliittinen ohjelma kannustanee museoita ja ylläpitäjiä aitoon keskusteluun museon toiminnan tarkoituksesta, tavoitteista ja tehtävistä sekä myös rahoitusjärjestelyistä.

Tuleville valtakunnallisille vastuumuseoille, joista lähes kaikki ovat yksityisiä museoita, suunnitellaan annettavaksi tehtäviä, jotka kaikki eivät välttämättä ole ylläpitäjien intresseissä. Tällöin saattaa syntyä törmäyksiä museon ylläpitäjien toiveiden ja museolain määrittämien tehtävien välillä. Hankalia ovat myös tilanteet, joissa museoiden lopettamisen tai kokoelmien luovuttamisen yhteydessä valtakunnallisen vastuumuseon syliin kaatuu aineistoja, jotka eivät ylläpitäjien mielestä museolle kuulu. Lisärahoitusta ei näissä tilanteissa saada ylläpitäjiltä eikä julkiselta puolelta, vaan molemmat rahoittajat näkevät lisärahoituksen hankkimisen olevan museon vastuulla.

Museoihin tarvitaan uudenlaista, ei perinteistä museoammatillista osaamista, jotta museo kykenee tasapainoilemaan menestyksellisesti näissä joskus jopa vastakkaisten toiveiden paineissa ja muokkaamaan ratkaisuja, jotka palvelevat kaikkia osapuolia.

2. Kehittämiskohde: Tavoitteena vahvat alueelliset vastuumuseot

Valtakunnallisen erikoismuseon näkökulmasta yhteistyö maakuntamuseoiden kanssa on ollut toimiva. On huolehdittava siitä, että museoalan rakenneuudistus toteutetaan siten, että hyviä yhteistyömalleja ja -verkostoja ei romuteta samalla.

3. Kehittämiskohde: Tavoitteena valtakunnalliset vastuumuseot

Valtakunnallinen vastuumuseo on nimekkeenä toimiva ja nykyistä erikoismuseonimikettä paremmin museon tehtäväkenttää kuvaava. Valtakunnallisen vastuumuseon tehtävät on nimityksen puolesta selkeästi ymmärrettävissä ja ne erottuvat kansallisista museoista, alueellisista vastuumuseoista ja erikoismuseoista.

Ongelmalliseksi saattaa muodostua valtakunnallisen vastuumuseon rooli paikallistasolla, vaikka ehdotuksessa todetaankin, että valtakunnallisen vastuumuseon tulee olla läsnä paikallisyhteisössään. Ristiriitaa saattaa aiheuttaa ainakin mahdollisen paikallisen/kunnallisen rahoittajan näkökulmasta se, että vastuumuseo on toimintoiltaan entistä näkyvämmiin valtakunnallisissa vastuussa omalla toimialallaan. Myös alueellisesti maakuntatasolla voi olla vaikea hahmottaa valtakunnallisen vastuumuseon roolia alueella.

Huolestuttavaa ehdotuksessa on väljästi määritelty museoiden rahoituksen uudistaminen. Mitä tarkoittaa, että rahoitusta tarkastellaan jatkossa yhä vahvemmin tehtäväperusteisesti? Riittääkö tehtäväperusteisuus korvaamaan nykyisen valtakunnallisille erikoismuseoille kohdistetun korotetun valtionosuusrahoituksen ja harkinnanvaraisen toiminta-avustuksen.

Jos tehtäväperusteisuudella tarkoitetaan toimikentän laajuutta (sidosryhmien ja alan museoiden/kokoelmien määrää) tai merkitystä yhteiskunnallisen kehityksen näkökulmasta, tehtäväperusteisuus tulee ymmärrettäväksi. Tätä kautta erikois-/vastuumuseoiden rahoitus saadaan ehkä myös aidosti vastaamaan museon toimikentän kokoa ja toiminnalta edellytettävää laajuutta.

Huolestuttavana näemme 3. toimenpide-ehdotuksen maininnan "Valtio rahoittaa valtakunnallisten vastuumuseoiden toimintaa valtionosuusjärjestelmän kautta ohjattavalla erillisrahoituksella". Jos tehtäväperusteisuus sidotaan henkilötyövuosiin tai korotettuun valtionosuuteen, aitoa tehtäväperusteista rahoitusjärjestelmää ei synny, koska museoiden vastuiden määrä ja toimikentän laajuus eivät tule huomioituiksi. Harkinnanvaraisista avustuksista

vastuumuseoille toiminnan perusrahoituksessa ei tule luopua, mutta järjestelmää pitää muokata tehtävien ja toimikentän laajuuteen perustuvaksi.

Rahoituksen kannalta on myös huomioitava, että kuntien ja alueiden halukkuus rahoittaa vastuumuseoiden toimintaa saattaa laskea, kun museoiden rooli valtakunnallisina vastuumuseoina – ainakin mielikuvatasolla – kasvaa.

4. Kehittämiskohde: Kansalliset museot ja Museoviraston kehittämistoiminta

Kolmen valtakunnallisen museon nimeäminen kansallisiksi museoiksi erotuksena valtakunnallisista vastuumuseoista on hyvä asia. Samoin kansallisten museoiden ja Museoviraston rooli ja tehtävät on ehdotuksessa hyvin määritelty.

5. Kehittämiskohde: Yliopistojen museot

Kiitettävää on, että museopoliittisessa ohjelmassa otetaan kantaa myös yliopistojen ylläpitämien museoiden toimintaan. Huolestuttavaa kehitystä viime aikoina on ollut, että esimerkiksi Aalto-yliopistossa ei huomioida entisen TKK:n museon arvoa ja laajat tekniikan alan opetuksen museokokoelmat ovat tuhoutumisvaarassa.

6) **Kehittämiskokonaisuus: Kestävyyttä ja joustavuutta rahoitukseen**

Museoiden perusrahoitus katetaan julkisin varoin. Museot palveluineen ovat verkottuneet julkisten ja yksityisten rahoittajien sekä elinkeinoelämän kanssa. Museot ovat kehittäneet työnjakoa ja toimivat keskenään yhteistyössä. Museot ovat rakentaneet uusia ansaintamalleja ja ottaneet käyttöön innovatiivisia rahoitusmuotoja. Museoiden rahoituspohja on laajentunut ja vahva.

Kiitettävää esityksessä on se, että museot nähdään aluetaloudellisena voimavarana niin kulttuurin kuin matkailun näkökulmasta. Museoiden alueelleen tuomat tulovirrat eivät kuitenkaan hyödytä suoraan museoita vaan esimerkiksi matkailu- ja ravitsemuselinkeinoja. Investointi museotoimintaan tuo sekä taloudellista hyötyä alueelle että lisää hyvinvointia ja sivistystä ja kasvattaa alueen elinvoimaisuutta.

Kiitettävä esityksessä on myös se, että tunnustetaan museoiden vahva yhteiskunnallinen perustehtävä, jonka rahoittaminen on julkisen sektorin vastuulla.

Esityksessä korostetaan sitä, että museoiden on tuotettava palveluita, joille on kysyntää. Tämä liiketoiminnasta tuttu toimintamalli edellyttää museoissa paneutumista ja lisäresursointia toimintaan, joka ei perinteisesti ole ollut museotoiminnan ytimessä. Asiakaslähtöiset palvelut edellyttävät tuotteistamisen osaamista ja riittävää panostusta markkinointiin.

Oman haasteensa varsinkin yleisöpalvelujen tuottamiselle asettaa samaan aikaan yhä laajemmin esiintyvä ja usein myös julkisen puolen edustajien esittämä toive museoiden vapaasta sisäänkäynnistä ja edullisista palveluista. Yleisöpalvelutulot ovat merkittävä lisä museoiden tulonmuodostuksessa, vaikka niillä ei koskaan pystytä kattamaan kaikkia ammatillisen museotoiminnan ylläpitämisestä aiheutuvia kustannuksia.

Kokoelmatoiminnan ja tietovarantojen muokkaaminen halutuiksi palvelutuotteiksi on haastava tehtävä. Elinkeinoelämä ei välttämättä ole valmis maksamaan asiantuntijapalveluista, jotka se kokee julkisella rahoituksella tuotettaviksi palveluiksi. Mahdollinen muutos yrityksien ja muiden elinkeinoelämän toimijoiden ajattelussa tulee

kestämään vuosia, sillä viime vuosien suuntaus on ollut päinvastainen. Monet elinkeinoelämän edustajat eivät koe millään sektorilla tarvitsevansa museoiden palveluita, ei edes oman historiansa tallentamisessa.

Innovatiivisia rahoitusmuotoja museoala varmasti kaipaa. Kyse ei ole pelkästään museopalvelujen ansaintalogiikan laajentamisesta tai kuntien ja OKM:n rahoituksen uudelleenjärjestelyistä, vaan uusista rahoitusmalleista, joissa varainhankinnan lähteinä ovat niin yksityiset säätiöt, rahastot kuin elinkeinoelämä. Tai niiden yhteenliittymät, joissa kehitetään pidempikestoisia rahoitusratkaisuja nykyisen hankerahoituksen rinnalle. Ministeriöllä on merkittävä rooli näiden uusien rahoitusmuotojen kehittämisen käynnistämässä sekä siinä, että uudet avaukset eivät kaadu ”lakiviidaksoon”. Museovirasto ja Suomen museoliitto ovat sopivia kumppaneita koko museoalaa koskevien innovatiivisten pitkäkestoisten rahoitusmuotojen kehitystyössä.

Julkisen rahoituksen pitää toimia ennustettavasti ja pitkäjänteisesti. Sen jakoperusteiden pitää olla avoimen tasapuoliset ja rahoituksen pitää kattaa riittävä osuus museon perusrahoituksesta. Rahoituksessa tulee huomioida museon toimintapohjan laajuus, toiminnan monipuolisuus ja aktiivinen ote toiminnan kehittämiseen.

Esityksessä otetaan kantaa siihen, että kansallisia museoita, jotka kärsivät 2010-luvun julkisen talouden säästöistä, on vahvistettava. Tämä periaate pitää ulottaa koskemaan laajemmin myös muita museoita, joiden valtionosuusrahoitusta ja henkilötyövuosien määrää on laskettu vedoten julkisen talouden säästöihin.

Esityksessä otetaan jonkin verran kantaa myös museoiden kustannustehokkuuteen. Kasvaneet kiinteistökulut ovat ongelmallisin kustannuserä museoiden toiminnassa toimipa museo omissa tai vuokratuissa tiloissa. Samoin vanhentuneet säilytystilat aiheuttavat ongelmia. Ratkaisujen löytäminen kiinteistökustannusten kasvun hillitsemiseen on avainasemassa museoiden taloudellisen pohjan vahvistamisessa.

Toimenpide-ehdotukset jäävät esityksessä julkisen rahoituksen kehittämisen osalta aika vajavaisiksi, mutta kehitystyötä tehtäneen valtionrahoituksen kehittämistä pohtivassa työryhmässä. Samoin alueellisen rahoituksen mahdollisuudet jäävät täysin käsittelemättä, vaikka alueellisten vastuumuseoiden järjestelmää esityksessä ehdotetaankin.

3) Huomiota museolain uudistuksesta

Museoiden toiminta ja toimintaympäristö ovat muuttuneet. Myös museolain on uudistuttava vastaamaan muuttunutta tilannetta. Museopoliittinen työryhmä on pohtinut kiitettävällä tavalla museolain uudistamistarvetta museopoliittisen ohjelmaehdotuksen pohjalta.

Olemme samoilla linjoilla työryhmän kanssa siitä, että valtionosuuden edellytykset ja ammatillisen museotoiminnan vaatimukset on määriteltävä selkeästi. Museolta vaadittavan minimihenkilökunnan määrää on tarkistettava ylöspäin.

Mielenkiinnolla seuraamme korotetun valtionosuuden korvaamista tehtäväperusteisella rahoituksella. Hieman huolissamme olemme siitä, miten ja millä perusteilla tehtäväperusteisuus määritellään valtakunnallisissa vastuumuseoissa. Pahimmassa tapauksessa tehtäväperusteinen rahoitus ei kata valtakunnallisen vastuumuseon menettämää valtionosuuden korotettua osuutta ja harkinnanvaraista toiminta-avustusta, vaikka vastuumuseona tehtävien määrä saattaa kasvaa.

Harkinnanvaraisista avustuksista valtakunnallisille vastuumuseoille toiminnan perusrahoituksessa ei tulisi luopua, mutta järjestelmää pitää muokata tehtävien ja toimikentän laajuuteen perustuvaksi ja perusteiltaan avoimeksi rahoitusmuodoksi.

4. Huomiota tekniikan alan ja teollisuuden museotoiminnan näkökulmasta

Kalle Kallion Valtakunnalliset erikoismuseot -selvityksessä vuodelta 2012 museon aihealueen mukaisesti jaotellen tekniikan ja teollisuuden alan museot olivat suurin ryhmä. Tämä kertoo siitä tärkeästä roolista, joka teollisuudella ja tekniikan kehittymisellä on ollut suomalaisessa yhteiskunnassa. Myös elinympäristömme yhä kiihtyvä teknistyminen kasvattaa paineita tekniikan alan museotoiminnalle ja sen kehitykselle.

Tekniikan museolle rooli tekniikan alan ja teollisuuden valtakunnallisena vastuumuseona on looginen jatkumo valtakunnallisena erikoismuseona toimimiselle. Uusi nimitys selkiyttää museon tehtäviä myös museoalaa tuntemattomien yhteistyökumppanien silmissä.

Yksityisen säätiön ylläpitämälle vastuumuseolle ratkaisevaksi kysymykseksi nousee julkisen perusrahoituksen riittävyys kattamaan laajan toimikentän tarpeita. Huolemme on se, miten tehtäväperusteisuus määritellään ja riittääkö tehtäväperusteisuus korvaamaan nykyisen valtakunnallisille erikoismuseoille kohdistetun korotetun valtionosuusrahoituksen ja harkinnanvaraisen toiminta-avustuksen.

Jos tehtäväperusteisuudella tarkoitetaan toimikentän laajuutta (sidosryhmien ja alan museoiden/kokoelmien määrää) tai merkitystä yhteiskunnallisen kehityksen näkökulmasta, tehtäväperusteisuus valtakunnallisen tekniikan alan ja teollisuuden vastuumuseossa on toimiva ratkaisu rahoituksen määrittämisessä. Näin vastuumuseon rahoitus saadaan aidosti vastaamaan museon toimikentän kokoa ja toiminnalta edellytettävää laajuutta.

Jos tehtäväperusteisuus sidotaan henkilötyövuosiin tai korotettuun valtionosuuteen, aitoa tehtäväperusteista rahoitusjärjestelmää ei synny, koska museoiden vastuiden määrä ja toimikentän laajuus eivät tule huomioituiksi. Harkinnanvaraisista avustuksista valtakunnallisille vastuumuseoille toiminnan perusrahoituksessa ei ehkä olisikaan hyvä luopua, mutta järjestelmää pitää muokata tehtävien ja toimikentän laajuuteen perustuvaksi ja harkinnanvaraisuuden perusteiden pitää olla avoimesti museoiden tiedossa.

Rahoituksen kannalta on myös huomioitava, että kunnan tai alueen halukkuus rahoittaa Tekniikan museon toimintaa saattaa laskea, kun rooli tekniikan alan ja teollisuuden valtakunnallisena vastuumuseona – ainakin mielikuvatasolla – kasvaa.

Tekniikan museon toiminnan periaatteita viime vuosina on ollut vahva verkottuminen muiden museoiden, elinkeinoelämän, oppilaitosten ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Näemme yhteistyön ja erikoistumisen museoalalla yhtenä sen kriittisistä menestystekijöistä. Museoalan rahoituksen pitää tukea verkostojen ja uusien yhteistyömuotojen syntymistä, ei toimia niiden esteenä.

Tekniikan museo on jo pitkään tehnyt yhteistyötä yritysten, teollisuuden järjestöjen ja muiden elinkeinoelämän toimijoiden kanssa. Ehdotuksessa museopoliittiseksi ohjelmaksi elinkeinoelämän toimijat nähdään yhtenä museoiden toiminnan rahoittajina tulevaisuudessa. Kokemuksemme mukaan tämä ei ole helppoa, joskaan ei täysin mahdotonta. Yritykset toimivat eri aikakäsityksessä kuin museot. Valtaosaa niistä kiinnostaa tulevaisuus, ei menneisyys. Historia ei niiden tämän hetkisen käsityksen mukaan luo niille uskottavaa brändiä.

Mutta yritykset ja museot voivat oppia ymmärtämään toisiaan ja näkemään toistensa toiminnassa ne asiat, jotka täydentävät toisiaan. Kummankin osapuolen on hyödyttävä yhteistyöstä. Matka on vielä pitkä siihen, että yritykset ostavat museoilta historiapalveluita, sillä niiden käsityksen mukaan yhteiskunta tuottaa museopalvelut – myös ne, joita ne itse tarvitsevat. Yritykset eivät tänä päivänä ole valmiita maksamaan museoiden tuottamista palveluista muilta osin kuin ehkä näyttely-yhteistyöstä ja lapsille ja nuorille kohdistetuista työpajoista yms.

Suomen museoliitolla ja museoilla on suuri työ edessään saada aktivoitua yritykset aidosti mukaan museotyöhön. Museoliitto on onnistunut mm. Museokortin lanseerauksella tuomaan ”museopöhinää” yksittäisten museokävijöiden pariin. Vastaavaa museoalan imagonkohotusta yhteisvoimin tarvitaan myös elinkeinoelämän toimijoiden suuntaan.

Esityksessä museopoliittiseksi ohjelmaksi nostetaan esiin myös museon ylläpitäjien roolin vahvistaminen museon toiminnassa. Tämä on erittäin tärkeää, sillä usein saattaa olla vuosien varrella käynyt niin, että museo toimii itsenäisesti ilman aitoa dialogia taustayhteisönsä/-yhteisöjensä kanssa. Se, millainen mahdollisuus ylläpitäjillä ja taustayhteisöillä on rahoittaa museonsa toimintaa, vaihtelee suuresti museoiden välillä.

Rohkeaa museopoliittisessa ohjelmaehdotuksessa on esittää kattavaa museoalan rakenteen ja rahoituksen muutosta. Muutoksen läpivieminen ei kuitenkaan saa olla liian nopea, vaan museoille pitää antaa aikaa valmistautua muutokseen. Esimerkiksi yhtäkkinen yksittäisen museon rahoituksen lasku ei aiheuta vahinkoa vain ko. museolle, vaan sillä saattaa olla seurannaisvaikutuksia laajemminkin. Tarvitaan riittävän pitkiä siirtymäaikoja, jotta rakenneuudistus ja rahoituksen uudistus saadaan vietyä hallitusti kohti asetettua visiota 2030.

Yhteenvedon toteamme, että esitys museopoliittiseksi ohjelmaksi on perusteellisesti ja kattavasti laadittu. Se antaa mielestämme riittävät ja oikeansuuntaiset linjaukset museoalan ja jopa yksittäisen museon kehittämistoimille.

Helsingissä 27.6.2017

Marjo Mikkola
museonjohtaja
Tekniikan museon säätiö